

Lluèrnia, escenografies de llum i foc a l'espai públic

Pep FARGAS

fargasolot@gmail.com

NOTA BIOGRÀFICA: Pep Fargas és en l'actualitat el Director Gerent de Lluèrnia, festival del foc i de la llum, que des del 2012 es celebra a Olot. Ha estat gerent de Transversal, xarxa d'activitats culturals, des de la seva creació el 2005 al 2011, i regidor de cultura d'Olot entre el 1999 i el 2005. Com a activista cultural ha impulsat múltiples iniciatives com el Fòrum de Teatre, la Factoria de les Arts o l'Artista del Mes. Ha participat com actor i director teatral en diferents companyies com Zootrop Teatre, Pimpampung, Foc! o la Cia. Pepa Plana. .

Resum

Lluèrnia, festival del foc i de la llum, és un esdeveniment anual que se celebra a Olot, el segon dissabte de novembre, i que convida creadors de diverses disciplines a plantejar una nova mirada sobre els espais urbans de la ciutat amb el foc i la llum com a protagonistes.

Formalment acull instal·lacions efímeres dissenyades per artistes visuals, arquitectes, escenògrafs, il·luminadors... que durant cinc o sis hores transformen els carrers, les places i altres espais públics en escenografies transitables, algunes interactives, per mitjà d'efectes produïts per la llum i el foc. La comunicació vol presentar el festival i oferir-lo com un entorn real on experimentar els projectes dissenyats pels alumnes d'escoles d'art, d'escenografia i il·luminació.

Paraules clau: art, carrer, foc, llum, efímer, creació, participació, ciutat, escoles, natura

Pep FARGAS

Lluèrnia, escenografies de llum i foc a l'espai públic

El marc natural

Olot és una ciutat mitjana, 37.000 habitants, situada en el Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa. L'entorn urbà, pobre en patrimoni arquitectònic després de la seva destrucció en dos terratrèmols el 1426 i el 1427, és, en canvi, d'una gran permeabilitat respecte a l'entorn natural, amb una forta personalitat volcànica. El terme municipal té diversos cràters i grederes (pedreres de terra volcànica) integrades com a espais urbans amb usos recreatius. El riu Fluvià travessa la ciutat, i genera també paisatges urbans amb una gran presència de vegetació. El basalt, pedra negra a causa del seu origen igni, forma part de les construccions del barri antic de la ciutat, en evident degradació. És, doncs, un paisatge urbà que contínuament evoca el seu origen en el foc i la natura.

El marc social

Des de mitjan anys vuitanta, semblantment a altres ciutats mitjanes de Catalunya, Olot reivindica el carrer com a espai per a la festa i la cultura, ja sigui popularitzant la seva festa major —les Festes del Tura—, celebrant uns Carnestoltes absolutament transgressors, programant un simposi internacional d'escultura contemporània, o, molt especialment, a partir de 1985, organitzant el Fòrum de Teatre que, a poc a poc, anirà incorporant una programació d'instal·lacions d'arts visuals amb la Factoria de les Arts. A partir del 2002 pren el relleu Panorama (PNRM), un festival que durant onze anys presentarà les propostes més innovadores en el camp de la creació escènica i visual, moltes de les quals *site-specific*. El festival culmina amb l'edició de Panoràmica, un gran espectacle de curta durada que, amb la participació de molts ciutadans i ciutadanes, resulta una proposta efímera propera al *land art*, en la qual s'inspirarà la primera edició de Lluèrnia, que se celebrarà el 10 de novembre de 2012.

El festival

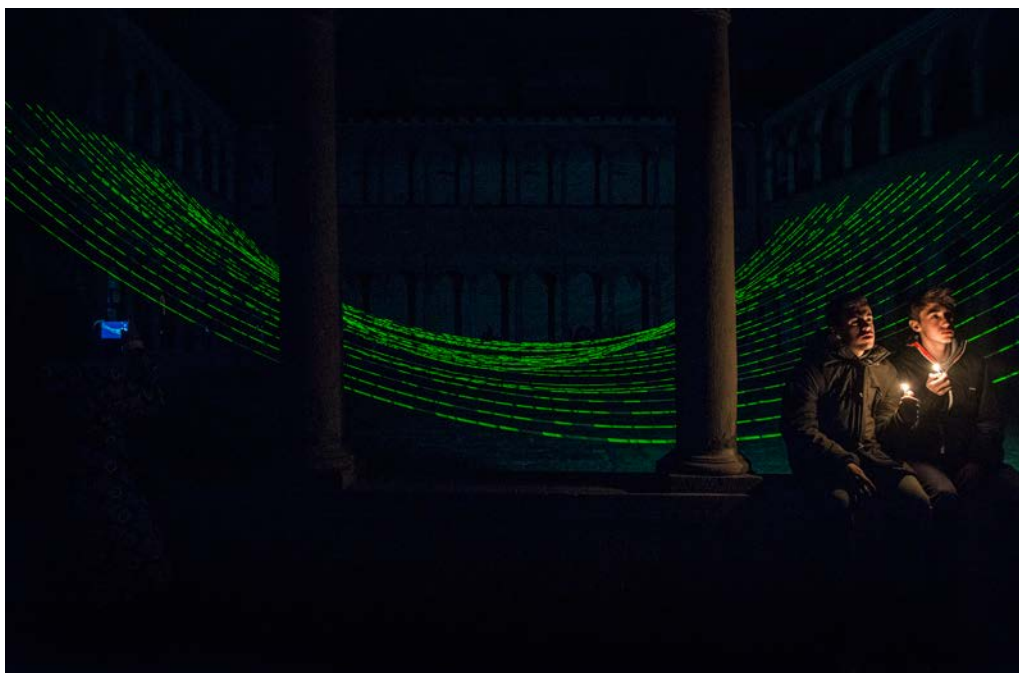
Lluèrnia és un festival de curta durada, de la posta del sol a mitjanit, que aquest any 2018 se celebrarà el 10 de novembre. Durant sis hores, artistes de diverses disciplines: arquitectes, dissenyadors d'il·luminació, escenògrafs, interioristes, artistes visuals, videocreadors, però també alumnes d'algunes escoles universitàries d'art i disseny de Catalunya, entitats culturals de la ciutat, veïns, comerciants, alumnes de les escoles de primària de tota la comarca i alumnes dels instituts, omplen els carrers i places de la ciutat amb les seves instal·lacions efímeres, *performances* o actuacions, que tenen en comú l'ús del foc i la llum com a matèria primera i que volen redescobrir-nos els espais quotidians il·luminant-los amb la mirada de la creació contemporània.

Lluèrnia vol esdevenir una festa participativa a l'entorn del foc i, d'aquesta manera, arrelar-se en l'entorn natural volcànic de la regió i visualitzar la llum com l'element resultant del domini tecnològic del foc. Per això, la programació del festival busca l'equilibri entre dos tipus de propostes: d'una banda, de producció pròpia com *L'Hort de la llum*, on es demana a l'hortolà que representi la seva visió del domini del foc per transformar-se en llum, o els *Contes a la vora del foc*, on s'evoca la transmissió del coneixement des de la caverna fins als nostres dies; de l'altra, els projectes artístics presentats a convocatòria oberta. Així mateix també pretén oferir un entorn real de creació per a les propostes que provenen de les escoles d'art i disseny.

Formalment és un festival curt però molt intens, que busca la bonança del conegut estiuet de Sant Martí, just quan el canvi d'hora allarga les nits i els primers freds del final de la tardor conviden a acostar-se al foc i redescobrir-ne les virtuts. En els seus primers sis anys **Lluèrnia** s'ha convertit en un autèntic esdeveniment ciutadà que aplega una gran quantitat de visitants,

Lluèrnia 2018 Foto: Andrea Bocato / Gall, gallina o pollet – Lola Solanilla.

Lluèrnia 2018 Foto: Pep Sau / Llu(m)èrnia - EASD d'Olot. ESDAP Campus Olot.

calculem que per sobre dels 20.000. Programa una cinquantena d'instal·lacions efímeres d'una qualitat innegable, com certifiquen la multitud de premis externs que reben algunes instal·lacions, i és reconegut en l'àmbit nacional i internacional com un dels punts de referència de la creació efímera amb l'ús de la llum i el foc.

El festival és organitzat per **Lluèrnia, associació cultural**, que agrupa diversos agents culturals i entitats de la ciutat i rep el suport econòmic de l'ajuntament d'Olot, la Diputació de Girona, la Generalitat de Catalunya i diversos patrocinadors privats. La gestió del festival compta amb la direcció artística de Xavier Bayona Camó, arquitecte, un equip reduït de producció, i el concurs de molts voluntaris i voluntàries que el fan possible.

Confecció del programa

El programa busca l'equilibri entre les instal·lacions que donen caràcter al festival, l'emergència de nou talent, l'excel·lència del treball de creadors consolidats i l'espai per a l'experimentació dels projectes de les escoles en un entorn real.

Per això, des del segon any s'estructura de la següent manera:

Convocatòria oberta de projectes

Normalment, des de finals de març fins al 15 de juny s'obre la convocatòria de projectes per participar al festival. Tothom hi pot participar enviant el seu projecte amb l'única condició que tingui el foc i/o la llum com a element principal. Aquests projectes són examinats per un jurat, integrat per professionals de l'arquitectura, del disseny d'il·luminació i membres de l'organització del festival, que emet el seu veredicta abans del 30 de juny. Se'n valora la qualitat, l'originalitat, la viabilitat de la producció tant econòmica com

tècnica i material, i la idoneïtat. L'organització del festival es coordina amb cada un dels seleccionats per tal d'adjudicar-los un espai concret i determinar, si s'escau, la inversió pressupostària per a la producció, la fitxa tècnica, els aspectes logístics...

Propostes d'encàrrec

Són les que donen perfil propi al festival:

- a. L'Hort de la llum** s'encarregarà a l'hortolà o hortolana, que es farà públic a mitjanjuny. L'hortolà reflexiona a partir del domini del foc per transformar-se en llum, de la mateixa manera que en un hort cal el domini de la natura per a la transformació de vegetals silvestres en hortalisses. L'hortolà de cada edició l'escull una comissió formada pels hortolans de les edicions anteriors i el seu nomenament recau en un creador reconegut.
- b. Els Fogons de fra Sever.** Cada any la Penya AOAPIX s'encarrega del disseny i realització d'aquest espai, tradicionalment a la plaça del Campdenmàs. Formalment se'ls proposa que la seva instal·lació evocui el foc com a element central de la cuina i els àpats com a punts de trobada, intercanvi i cohesió social. Fra Sever va ser un frare caputxí, olotí i autor del primer llibre de cuina escrit en català.
- c. Pim Pam Pum Foc!** Es reserva un espai idoni per a la instal·lació de la companyia local d'espectacles de carrer, que va donar origen al festival. Són sempre instal·lacions amb una gran presència del foc que han estat molt celebrades. L'any 2014, sota la direcció de Marcel·lí Antúnez, van presentar l'espectacle *Farga Budell*, amb un treball interessant de reinvençió del bestiar popular a partir de l'origen mitològic del foc.

Lluèrnia 2018 Foto: Lluís Martínez / Origami Lava – David Oliva, Anna Juncà.

- d. Contes a la vora del foc.** El foc com a element catàrtic, ja en èpoques prehistòriques, al voltant del qual ens hem anat transmetent el coneixement, les experiències, les llegendes... en definitiva, la cultura, d'una generació a l'altra. Cada any s'encarrega a persones o grups vinculats al món de les arts escèniques, que generalment ho articulen amb teatre d'ombres o objectes. Comptem amb la col·laboració del festival IF Barcelona que s'encarrega de la tria de la companyia més adequada.
- e. Escoles de primària.** Es convida les escoles de primària d'Olot i la Garrotxa a participar en una instal·lació conjunta, dissenyada i produïda des del festival, amb la col·laboració dels equips de docents i les associacions de pares i mares de les escoles. Es busca un espai preferent del festival i s'intenta donar-li la màxima rellevància per tal d'evidenciar la importància de la participació creativa dels infants en un acte per a tota la ciutat.
- f. On és el drac?** Es tracta d'un joc en què cal descobrir on s'amaguen els cremadors dels globus aerostàtics que l'empresa Vol de Coloms ens cedeix amablement per a l'ocasió. Els nens que visiten el festival i també els adults frueixen buscant les flamarades que el drac del festival treu per la boca i que cada any amaguem en un terrat diferent.
- g. Lluèrnia Kids.** Un espai adreçat als nens i nenes perquè experimentin amb la llum, les ombres, les projeccions i la llum negra.

Espai per a l'experimentació

Des de l'inici, Lluèrnia s'ha ofert com un entorn real on poder mostrar el treball dels alumnes d'arquitectura, de les escoles d'art i disseny, dels màsters d'il·luminació de les diverses universitats, i de qualsevol altra disciplina com l'escenografia o la creació efímera, relacionades amb el foc i la llum.

Lluèrnia 2015 Foto: Santi Palomé / Cràter – Xavi Bayona Camó.

Creiem que el festival pot ser un bon *living lab* on produir materialment els projectes elaborats a classe, i que ha d'assumir el risc de programar aquelles propostes que els professors considerin adequades de mostrar en el marc dels actes.

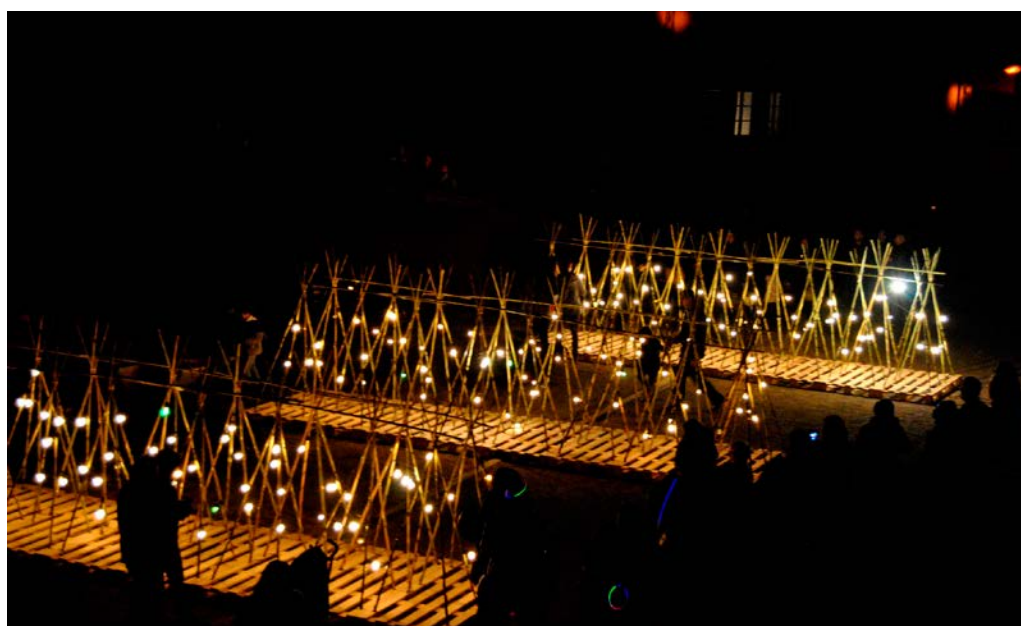
Tot i que es poden valorar altres sistemes de col·laboració, en general s'accepta el projecte que avala el professor i el festival facilita un petit pressupost per a les despeses de producció, bàsicament, materials i transport.

Durant el matí del dia del festival, els mateixos alumnes de les escoles instal·len les seves creacions a l'espai que prèviament se'ls ha assignat. Els equips tècnics de Lluèrnia faciliten, si cal, un punt de connexió elèctrica. El festival s'inaugura quan és fosc, cap a dos quarts de 7 del vespre, i es clausura a mitjanit, quan es desmunten les instal·lacions.

Tot i que Lluèrnia se celebra els primers dies de novembre, quan les escoles fa molt poc que han començat el curs lectiu, una bona previsió per part del professorat i un treball intens per part dels alumnes ha donat fins avui uns resultats prou notables. Tanmateix, creiem que compartim amb els equips docents que és molt més important el procés de treball que el resultat final, tal com ho demostra la continuïtat en la participació de les escoles.

Participen al festival:

- **Escola d'Art i Superior de Disseny d'Olot**
- **Escola Municipal d'Art de Terrassa**
- **EINA, Centre Universitari de Disseny i Art de Barcelona**
- **Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona**
- **EADR Escola d'Art i Disseny de Reus**
- **EDRA Escola d'Art i Disseny de Rubí**
- **ELISAVA Disseny i Enginyeria. Escola Universitària de Barcelona**

Lluèrnia 2014 Foto: Eloïna Millan / L'hort de la llum – Maria Güell Ordís.

Quinze dies abans, aquest any el dissabte 27 d'octubre, tots els creadors participants són convidats al Vermut dels Enlluernats, on es presenten breument els projectes en una sessió pública amb la presència de tots els altres professionals i estudiants.

És una experiència molt ben valorada per tots els artistes, que tenen l'oportunitat de conèixer-se i intercanviar els seus projectes en un ambient relaxat.

Col·laboració amb altres entitats

Lluèrnia vol ser un esdeveniment inserit en el seu entorn, que faciliti la reflexió i la pràctica sobre les relacions entre l'espai públic urbà i l'art efímer. Per això compta amb la participació i col·laboració de diverses entitats, en concret:

- **Museus d'Olot.** La col·laboració es concreta tant al **Museu dels Sants** com al **Museu de la Garrotxa**.
- **Transefímers.** És un projecte que lidera la Xarxa Transversal d'Activitats Culturals i que promou l'intercanvi de creadors que han participat en diversos festivals d'art al carrer d'algunes de les ciutats de la Xarxa.
- **Observatori del Paisatge de Catalunya.** S'organitzen unes jornades que vinculen paisatge i llum o foc. La tria dels ponents la deixem a la consideració de la direcció de l'observatori i l'inclouem en el programa per tal de donar-hi més visibilitat.
- **Col·legi d'Arquitectes de Catalunya – Delegació de la Garrotxa i Ripollès.** La col·laboració amb la delegació local del COAC es concreta en la programació d'una sessió acadèmica, oberta al públic en general, sobre l'arquitectura efímera, el tractament de la llum i el foc en l'arquitectura.
- **Soy Cámara – CCCB.** La col·laboració amb aquest programa de documental cinematogràfic del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona proporciona una sessió prèvia al festival sobre l'ús de la llum en l'espai públic.
- **Sismògraf.** En el marc de la programació fora del festival, Sismògraf programa un seguit de «rèpliques», una de les quals serà coprogramada per Lluèrnia. Tanmateix, aquesta rèplica es podria fer durant la setmana prèvia al festival o, fins i tot, com un avançament fora d'època, potser durant l'estiu.
- **ICFO.** Ens agradaria encetar aquest any una col·laboració amb l'Institut de Ciències Fotòniques i Òptica que es tradueix d'alguna manera en el programa, ja fos amb la creació d'un premi o menció especial a les instal·lacions, promovent algun tipus de participació orientada, o qualsevol altra iniciativa que lligués la ciència al festival.
- **Binari, Associació Cultural.** Per segon any coproduïrem una instal·lació amb aquesta associació, que té per finalitat la promoció de la creació contemporània. S'exposarà a la Bianyal i a Lluèrnia, amb la corresponent adaptació a l'espai de cada festival.

Els espais del festival

En essència, Lluèrnia és un festival de carrer justament per buscar noves il·luminacions, noves mirades sobre l'espai quotidià. Això no obstant, hi ha algunes propostes que utilitzen espais tancats com poden ser l'hospici, algunes capelles, o alguns cancells i entrades de les cases.

Ens agrada apostar pel redescobriments d'espais quotidians per donar resposta a la necessitat de distribuir els fluxos de visitants de manera que no es col·lapsi el centre de la ciutat. Fa dos anys vam iniciar l'ocupació amb instal·lacions de la riba del Fluvià, concretament el marge esquerre, la riba més propera al centre d'Olot, per tal de no perdre el lligam amb els carrers del centre històric que també acullen un bon grapat de projectes. Aquest any repetirem aquest itinerari i, si cal, l'ampliarem riu avall, cap al barri de Sant Miquel. També buscarem un apropament al volcà Montsacopa, especialment a la gredera que ocupa el Pim Pam Pum Foc! i als paratges coneguts com les Estires.

Participació popular

Entitats i associacions. La voluntat manifestada pel festival d'esdevenir una festa participativa i popular a l'entorn del foc i de la llum promou la participació de tots els ciutadans, ja sigui de manera individual amb la decoració de balcons i finestres, o dels aparadors de les botigues; o bé col·lectivament a través de les diverses associacions i entitats que hi vulguin col·laborar.

Càritas Garrotxa. Continuarem amb la col·laboració iniciada fa dos anys que permet a l'entitat social la venda d'unes petites espelmes que anomenem *lluèrnies* i que demanem als veïns que encenguin al balcó o a la finestra. Tots els beneficis d'aquesta venda reverteixen directament en les campanyes d'aquesta entitat social.

Equip de gestió. Lluèrnia Festival del Foc i de la Llum és gestionat per Lluèrnia Associació Cultural, entitat sense afany de lucre creada l'any 2013 per persones a títol individual i pels col·lectius AOAPIX (Associació d'Olotins Amics del Porc i del Xai), la companyia d'espectacles de carrer Pim Pam Pum Foc! i el Teatre Principal d'Olot.

La **Comissió Organitzadora** treballa tot l'any de manera no remunerada en el disseny, coordinació, producció i difusió del festival. Actualment està integrada per: Marta Aumatell, Ferran Bassaganyes, Xavier Bayona, Aniol Coll, Pep Fargas, Anna Juàrez, Edu Martín, Esteve Planella, Joan Riera, Neus Serrat, Lola Solanilla i Jaume Tané.

